

*ยุวดี ทองคำวรรณ

ภาษาไทย เป็นภาษาที่ประกอบด้วยอักษรสูง กลาง ต่ำ เมื่อนำไปผันกับวรรณยุกต์ก็จะมีเสียงสูง ต่ำ ดุจทำนองดนตรี การอ่านภาษาไทยให้ไพเราะจึงควรอ่านให้ถูกต้องตามอักขรวิธีและตามความนิยม มีการใช้เสียงให้เหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน คือ ถ้าเนื้อเรื่องเป็นร้อยแก้ว ก็อ่านเป็นเสียงพูด ถ้าเป็นร้อยกรอง ก็อ่านเป็นทำนองให้ถูกต้องตามลักษณะของฉันทลักษณ์

การอ่านทำนองเสนาะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภาษาไทย เป็นการอ่านออกเสียงอย่างไพเราะตามลีลาของบทร้อยกรอง ซึ่งมีท่วงทำนอง จังหวะสัมผัส และเสียง ขึ้น ลง หนัก เบา แบบดนตรี สามารถสะท้อนความรู้สึจากส่วนลึกของจิตใจไว้ สะท้อนถึงความร่าเริงยินดี ตลอดจนความหวานชื่นหรือขมขื่นของชีวิตนานัปการ ทำนองเสนาะจึงเป็นการสื่อสารให้ผู้อ่านรับรู้อารมณ์ซึ่งกวีสอดแทรกไว้ในบทร้อยกรอง

ก่อนเริ่มอ่านทำนองเสนาะควรทำดังนี้

๑. อ่านแบบธรรมดา ๆ ออกเสียงอักขระให้ชัดเจน และแยกจังหวะให้แม่นยำ เพราะจังหวะเป็นสิ่งสำคัญในการอ่าน
๒. อ่านแบบทำนองเสนาะ คือ การอ่านตามทำนองและลีลาของคำประพันธ์ ในรูปแบบของบทร้อยกรองประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีการแบ่งจังหวะแตกต่างกันไป

ตัวอย่างจังหวะของบทร้อยกรอง

โคลง โคลงมีหลายประเภท เช่น โคลง ๒ โคลง ๓ โคลง ๔ โคลงฉันท์ โคลงกระทู้ เป็นต้น

โคลง ๒ สุภาพ

จังหวะ วรรคที่หนึ่ง ๓+๒ วรรคที่สอง ๓+๒

วรรคที่สาม ๒+๒ (๒)

โคลงสองเป็น/อย่างนี้ แสดงแก่กุล/บุตรชู้

เช่นให้/เห็นเลบง แบบนา

โคลง ๓ สุภาพ

จังหวะ วรรคที่หนึ่ง ๓+๒ วรรคที่สอง ๓+๒

วรรคที่สาม ๓+๒ วรรคที่สี่ ๒+๒ (๒)

โคลงสามแปลก/โคลงสอง ตามทำนองที่แท้

วรรคหนึ่งฟัง/เพิ่มแล้ว เล่ห์/จิงยล/เยี่ยงเทอญ

โคลง ๔ สุภาพ

จังหวะ บาทที่หนึ่ง ๓+๒ ๒+(๒)

บาทที่สอง ๓+๒ ๒

บาทที่สาม ๓+๒ ๒+(๒)

บาทที่สี่ ๓+๒ ๒+๒

เสียงลือเสียง/เล่าอ้าง อันใด พี่เอย

เสียงยอมยอ/ยศใคร ทิวหล้า

สองเชื้อพี่/หลับไหล ลืมตา ฤาพี่

สองพี่คิด/เองอา อย่าได้/ถามเฝ้า

ฉันท์ จากคัมภีร์ฉันท์ วุฑโฑทัย ภาษามคธ และจากฉันทศาสตร์ ซึ่งเป็นตำราแต่งฉันท์ภาษาไทย โดยนายฉันท์ ขำวิไล ฉันท์มีทั้งสิ้น ๑๐๘ ฉันท์ ฉันท์แต่ละชนิดมีครุ (ก) ลหุ (ล) แตกต่างกัน ฉันท์ที่นำมายกเป็นตัวอย่าง เรื่องจังหวะส่วนใหญ่เป็นบทนิพนธ์ของกรมพระปรมานุชิตชิโนรส

ฉันท ๘ วิชชุมมาลาฉันท ด้วยอรรถว่ากล่าวสำเนียงยาวเปรียบดังสายฟ้าแลบ

จิงหะ ๒+๒ ทุกวรรค

คค/คค

คค/คค

ฉันทนี้บังคับ โดยฉับคาถา วิชชุมมาลา

แถลงเจ้านามขนาน แปลเปลี่ยนเขียนความ สยามพากย์พิสดาร

ผู้ปรีชาชาญ

รอบรู้คุณกลอน

ฉันท ๑๑ อินทริวิเชียรฉันท ด้วยอรรถว่า มีลีลาสร้างเรื่องดั่งประแสงแก้ววิเชียรของสมเด็จพระจอมรินทรธิราช

จิงหะ ๒+๓

๓+๓

คค/ลคค

ลคค/ลคค

โอ้อักระไรเลย

บมิเคย ณ ก่อนกาล

พอเห็นก็ซาบซ่าน

ฤดีรกับหักหาย

มัทนพารา : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

ฉันท ๑๒ ภูษณปายตฉันท ด้วยอรรถว่า มีลีลาศประคุดดั่งลีลาศแห่งพระยานาค

จิงหะ ๓+๓

๓+๓

ลคค/ลคค

ลคค/ลคค

กวีชาดิฉลาตอรรถ

ขจัดผรุสวจีปอง

สุภาพพากย์แผกคล่อง

กุศลกรรมบถแสดง

ฉันท ๑๔ วันตติลฉันท ด้วยอรรถว่า มีลีลาสงามวิจิตร

ดุจจอมเมฆ อันปรากฏในเดือน ๕ และเดือน ๖

จิงหะ ๒+๒+๔

๓+๓

คค/ลคค/ลคค

ลคค/ลคค

พากย์กวีบุรพแสดง

กลแต่งฉับฉันท

เสนอนามกรวรสัน

ดติลกะนะบรรหาร

ฉันท ๑๕ มาลินีฉันท ด้วยอรรถว่า งามเหมือนกองดอกไม้

จิงหะ วรรคต้น ๓+๓+๒ วรรคกลาง ๔

วรรคท้าย ๓

ลลล/ลลล/คค คคคค

ลคค

อริกะวิริยะราญรอน

เกียจจัดสมร

สมรรถเพียร

ปหินะมิฉะวักกเบยพ

จิตต์เจริญเรียน

ภิรมย์ฉาน

ฉันท ๑๙ สัททวลีกิฬิตฉันท ด้วยอรรถว่า มีลีลาประคุดังกิริยาอันเล่นแห่งเสือโคร่ง คือ มีลีลาสง่างาม
นำเกรงขามประคุดเสือโคร่ง

จิงหะ วรรคที่หนึ่ง ๓+๓+๒+๔ วรรคที่สอง ๒+๓

วรรคที่สาม ๒

คคค/ลลค/ลค/ลลลค

คค/ลคค

ลค

รอบรู้เชิงขยาญอรรณพินาศ

พิทยาที่สามารถ

ณรงค์

รอบรู้ภูมิพยุหุทธทุสมง

คลควรบควรคง

ผจญ

ฉันท ๒๐ อิทิสฉันทหรืออิทิสังขฉันท ด้วยอรรถว่า มีคุณเหมือนฉันทที่กล่าวมาแล้วนั้น

จิงหะ วรรคที่หนึ่ง ๓+๒+๔

วรรคที่สอง ๒+๒+๔

วรรคที่สาม ๓

คคค/ลค/ลคคค

ลค/ลค/ลคคค

ลคค

พึงประพฤดิโดยพระราชหฤทัย บัณฑิตของบคลาคบโคล
 จะหลีกคน
 ห่อนประมาทณราชการก็ชวน ประคุดังธสังก็คล
 ประสงค์ศุสยัคิ

ฉันท ๒๑ สัทธานันท์ ด้วยอรรธว่า ยังความเลื่อมใสให้เกิดแก่ผู้ฟัง

จิงหวะ	วรรคที่หนึ่ง ๒+๒+๓	วรรคที่สอง ๓+๔
	วรรคที่สาม ๔ (เอือนคำที่หนึ่ง)	วรรคที่สี่ ๓
	คค/คค/ลคค	ลลล/ลลลค
	ค//ลคค	ลคค
	จิงแจจิดคจอมธราคค	ธจะคิริยบลคค
	โค//นุกุลยล	ประพฤติตาม

กาพย์ การแปลงกาพย์ มคธ และแต่งขึ้นเป็นกาพย์ไทยมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กาพย์ที่นิยมแต่งกันมากมี กาพย์ยานี กาพย์ฉกั้ง กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ห่อโคลง กาพย์ขับไม้ และกาพย์เห่

กาพย์ยานี ๑๑

จิงหวะ ๒+๓	๓+๓
เฟื่องฟ้าสดสวยแสน	ปานเปรียบแมนอัถมณี
สูงค่าสง่าศรี	ดุจความดีที่ชวนชม

ยุดี ทอคำวรรณ

กาพย์ฉกั้ง

จิงหวะ ๒+๒+๒	๒+๒
๒+๒+๒	
อย่าเดินยืมของยักคน	หัวร่อริมถนน
สะกิดเพื่อนพุดเล่นพลาง	
อย่าเดินเผยผ้าหม่นนาง	กรลุ่มแก้มคาง
เหลือบเหลียวดูชายแลขวา	

กฤษณาสอนน้องคำฉันท

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

จังหวะ ๒+๒ ทั้ง ๗ วรรค

จงเป็นพระยศ	พระเกียรติปรากฏ	พระภูบดี
จงพูนไพบูลย์	ในพระบุรี	อโยธยาศรี
สนุกเสวยรมย์		

สมุทโฆษคำฉันท์

กลอน จังหวะในการอ่านกลอนมีดังนี้

กลอนสี่ แบ่งจังหวะโดยปกติ ๒-๒ ทุกวรรค

เพลินดูหมุก	ผกผันบินเฉียว
หวานฉ่ำสำเนียง	เพียงเสียงดนตรี
ลมซอชรายริน	สดชื่นทวี
อากาศแสนดี	ไม่มีพิษภัย

เที่ยวเขาเขียว : ยุดี ทองคำวรรณ

กลอนหก แบ่งจังหวะประโยคปกติ ๒-๒-๒ ทุกวรรค

ผู้ใดเป็นผู้มีมิตร	จิตคิดต้องกันทรธา
มีความยินดีปรีดา	ยิ่งกว่ามีสินเงินทอง

มิตร : พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ

กลอนแปด แบ่งจังหวะโดยปกติ ๓-๒-๓

โอดคิดไปใจหายเสียดยันทัก	ที่เคยรักเคยเคียงเคยเรียงหมอน
มาวาวางกลางชาติถึงชาตรอน	ให้ทุกข์รอนร่นร่ำระกำตรอม
ยังเหลือแต่แพรชมพูของคู่ขึ้น	ทุกคำคืนเคยชมได้หอมหอม
พีย้อมเหลืองเปลืองปลดสู้อดอม	เอาคลุมหอมหม่นหม่นประมทอง

นิราศพระประธม : สุนทรภู่

ข้อควรคำนึงในการอ่านทำนองเสนาะ

๑. ระดับเสียงสูงต่ำ ผู้อ่านต้องรู้จักธรรมชาติของเสียง เพราะคนแต่ละคนมีระดับเสียงไม่เหมือนกัน คนอ่านจึงไม่ควรฝืนธรรมชาติเสียงของตน พึงระลึกอยู่เสมอว่าความไพเราะมีอยู่ในทุก ๆ น้ำเสียง ไม่ว่าจะเป็นเสียงสูง กลาง หรือต่ำ

๒. คุณภาพของเสียง เป็นลักษณะเฉพาะตัว แต่บางรายก็ฝึกได้ ให้เสียงนั้นแจ่มใส ไพเราะ ชัดเจน กลมกล่อม และกังวาน

๓. ความดัง เบาของเสียง ซึ่งต้องเปลี่ยนให้สัมพันธ์กับอารมณ์ของบทร้อยกรอง

๔. ความชัดเจน ควรอ่านเสียงแต่ละเสียงให้ชัดเจนถูกต้อง อ่านให้ตรงเสียง ไม่อ่านตก อ่านเกิน หรืออ่านคู่ตัว คำควบกล้ำ ตัว ร ล วรรณยุกต์ระวางในการอ่าน

๕. การแบ่งจังหวะ ผู้อ่านต้องทราบการแบ่งจังหวะของบทร้อยกรองแต่ละชนิด นั่นคือ ต้องรู้จำนวนคำและการแบ่งวรรคตอน ดังได้แสดงไว้แล้วในตอนต้น เพราะจังหวะทำให้บทร้อยกรองแตกต่างกัน สีสาวจังหวะที่ต่างกันทำให้บทร้อยกรองงามไปคนละแบบ

๖. อัตราจังหวะการอ่าน บทร้อยกรองต่างอารมณ์กัน ย่อมมีจังหวะการอ่าน ช้า เร็ว ปานกลาง ต่างกัน

๖.๑ อัตราจังหวะช้า ใช้พรรณนาความเศร้าโศก อาลัย การพลัดพราก บางครั้งใช้กับบทรัก

สายหยดหยดกลืนฟุ้ง	ยามสาย
สายบหยดเสน่หาย	ทางเศร้า
ก็คืนกั้วนวย	วางเทวษ ฤาแม่
ถวิลทุกขวนคำเช้า	หยดไฉนได

ลิลิตตะเลงพ่าย : กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

๖.๒ อัตราจังหวะปานกลาง ใช้กับบทบรรยายทั่วไป

ใบโพสุวรรณหอย	ระยานย่อยบรู้งรัง
ลมพัดกระดิ่งดัง	เสนาะศัพทอลเวง
เสียงคุจสังคีต	อันดั่งดีดประโคนเพลง
เพียงเทพบรรเลง	ระเรื้อยจับระบำถวาย

บุณโณวาทคำฉันท์ : พระมหานาค วัดท่าทราย

๖.๓ อัตราจังหวะเร็ว ใช้กับบทโกรธ บทที่แสดงความเข้มแข็ง ราเริง สนุกสนาน

สิบเสียรสิบหนัยี่สิบกร	สูงเยียมอัมพรเวหา
สิบปากเขี้ยวออกออกมา	ยี่สิบดาดังดวงโณทัย
แผดเสียงส่งหนาทวาดร้อง	กีก้องฟากฟ้าดินไหว
กระทบบาทครั้นครั้นสนั่นไพโร	ถึงเมรุไกรศักดิ์กณฑ์

อุณรุท : พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ

วิธีอ่านทำนองเสนาะให้ไพเราะ

๑. การอ่านแบบมีลูกเก็บ คือ การอ่านแบบรวบคำให้รัดกุม มีให้เกินจังหวะ เช่น

แม่จาดวงใจลูก	ยังพันผูกไม่เสื่อมคลาย
รักแม่แน่นใจหมาย	มุงกตเวทีนรินดร

"แม่เจ้า" โดย รัตติ

คำในบาทโทขาวากพยานี้ ๑๑ จังหวะวรรคแรกเป็น ๒-๓ และจังหวะวรรคหลังต้องเป็น ๓-๓ คำในวรรคหลัง คือ มุงกตเวทีนรินดร มี ๘ พยางค์ ต้องอ่านเก็บให้ได้จังหวะ ๓-๓ พยางค์ ที่ใช้เกินให้อ่านเร็วและเบาอย่างอักษรนำ เพื่อให้เสียงไปตกอยู่ตรงพยางค์ที่ต้องการ

๒. การลักจังหวะ คือ การลงจังหวะในที่ซึ่งไม่ตรงจังหวะ โดยเจตนาเพื่อให้เกิดความไพเราะ หรือเร้าอารมณ์ เช่น

เหมือนด้วยรักหนักหน่วงไม่ร่วงหล่น
ให้เวียนวนหวนจิตตะขิดตะเขวียน
แสนสนุกกรุกขาคิดายเคียร
เที่ยวเดินเวียนวนชมประสมทอง

นิราศพระปฐม โดย สุนทรภู่

การอ่านเร้าอารมณ์แบบลักจังหวะ จังหวะท้ายจะตกหลังคำสุดท้ายทุก ๆ วรรค

๓. การทบจังหวะสัมพันธ์กับการลักจังหวะ คือ เมื่อเปลี่ยนการลงจังหวะแล้ว ก็ใช้วิธีทบ โดยการฝากจังหวะหน้าบ้าง หลังบ้าง จนครบตามอัตราจังหวะที่มีอยู่ในบทร้อยกรองนั้น ๆ เช่น

แลเห็นเขาเงาเงอมชะง่อนชะงอก	เป็นกรวยโกรกน้ำสาตกระเซ็นชาน
โครมคึกกีก้องท่องพนาค	พลุ่งพล่านมาแต่ยอดศิขรินทร์
เป็นชะวากุ้งเว้งตะเพิงพัก	เงชะงักเงอมชะง่อนแล้วก่อนหิน
บ้างใสสดหยดย้อยเหมือนพลอยนิล	บ้างเหมือนกลั่นปุ๋ยหยดย้อยเรียงราย

ขุนช้างขุนแผน

๔. การถอนจังหวะ คือ การแปรเปลี่ยนจังหวะจากช้าเป็นเร็ว หรือจากเร็วเป็นช้า เพื่อให้เข้ากับอารมณ์ของบทร้อยกรอง

๕. การเอื้อสัมผัส เช่น คิดถึงบาทบทพิตรอดิศร อ่านอดิศร ว่า อะ-คิด-สอน เพื่อเอื้อสัมผัสกับบทพิตร

๖. การเน้นสัมผัส ต้องเน้นคำที่รับสัมผัสให้เด่น เช่น

บรรณานุกรม

ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี "จดหมาย : "หมอหลวง" ขอบคุณกองทัพบก " มติชน ๙ มิถุนายน ๒๕๓๕ หน้า ๓๐

เปลื้อง ณ นคร วิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๕

นรินทร์ เศรษฐบุตร "อาจารย์มหาวิทยาลัยกับการเมือง" มติชน ๘ กันยายน ๒๕๓๕ หน้า ๘

วรรณไวทยากร, พระองค์เจ้า ชุมนุมบทความทางวิชาการภาษาศาสตร์ กรุงเทพฯ โครงการตำราสังคมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๔

วิจิตรวาทการ, หลวง กุศลโอบายการไ้ภาษา กรุงเทพฯ สารมวลชน ๒๕๓๑

"จดหมาย : วีระคุณหมอดู " มติชน ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๕ หน้า ๓๐

อนุমানราชธน, พระยา ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย กรุงเทพฯ กรมศิลปากร ๒๕๒๒

Ansten, Jane Sense and Sensibility London : Collins & Gragow Printing 1953.

Encyclopaedia of Buddhism Cylon : Cylon Printed, 1977

อ่านอย่างไรให้ไพเราะ

๑๕. การสอด้สออารมณ์ นับเป็นวิธีการที่มีค่าสูงสุดสำหรับการอ่านบทร้อยกรอง ผู้จะทำได้ต้องเข้าใจซึ่งถึงวิญญาณของคำแต่ละคำ เพื่อจะได้ครั่นเสียง ครวญเสียง ไซ้เสียงหนักเบาประคองเสียงให้เลื่อนไหลไปตามท่วงทำนอง เหมือนหนึ่งการผจงกรอร้อยบุปผามาลี หรืออัญมณีนีลว่า นั่นคือ ต้องอ่านให้เสมือนว่า ผู้อ่านได้เข้าไปนั่งในหัวใจวี การอ่านอย่างสอด้สออารมณ์ ทำให้บทร้อยกรองมีชีวิตจิตใจ และนี่คือ ที่สุดของการอ่านทำนองเสนาะ อ่านอย่างไรให้ไพเราะ ☐ ☐

บรรณานุกรม

จันท์ ขำวไล จันทศาสตร์ พระนคร โรงพิมพ์พระจันทร์ ๒๔๗๔.

เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๙ พระนคร ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๗.

สมศักดิ์ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีภาณุจันท์ หลักนักอ่าน เมติคัล มีเดีย ๒๕๓๑.

สุภา พักข้อง วรรณคดีไทยก่อนรับอิทธิพลจากตะวันตก โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๓๐.